

УДК 343.353.328.185

А. Б. Старка,
аспірант кафедри кримінального
права Навчально-наукового
юридичного інституту
Прикарпатського національного
університету імені В. Стефаника

**ОКРЕМІ АСПЕКТИ
КРИМІНАЛЬНО-ПРАВОВОЇ ХАРАКТЕРИСТИКИ
СКЛАДУ ЗЛОЧИНУ, ПЕРЕДБАЧЕНОГО СТ. 369³ КК УКРАЇНИ**

У статті висвітлюються об'єктивні та суб'єктивні ознаки складу злочину, передбаченого ст. 369³ КК України. Обґрунтована доцільність внесення змін до ст. 369³ КК України.

***Ключові слова** офіційні спортивні змагання, неправомірна вигода, корупція у спорті, ставки на спорт.*

Постановка проблеми. На сьогодні в Україні спостерігається ситуація систематичного порушення цінностей у сфері спорту, у тому числі через корупцію, яка стає фактором реального ризику для подальшого розвитку спорту, негативно впливаючи при цьому на імідж держави. Збільшенню кількості корупційних проявів сприяє стрімка комерціалізація спорту, розвиток спортивного шоу-бізнесу у його найбільш спотворених формах. Усе більше спортивні змагання нагадують постановочні шоу, де результат залежить не від спортивної майстерності учасників, а від волі окремих заінтересованих осіб. Зважаючи на те, що корупційні діяння негативно впливають на усі без винятку сфери забезпечення людської життєдіяльності, руйнуючи правові й етичні відносини між людьми, активна їм протидія (у тому числі засобами кримінально-правового впливу) набуває все більшої актуальності. Особливо це стосується відносин у сфері спорту, кримінально-правову охорону яких ще немає підстав вважати повноцінною та ефективною.

Аналіз дослідження проблематики. Комплексному дослідженню різноманітних аспектів корупційної злочинності приділяли свого часу увагу такі вчені, як Ю. В. Баулін, М. Ю. Бездольний, В. І. Борисов, О. С. Бондаренко,

Б. В. Волженкін, В. В. Голіна, О. О. Дудоров, О. Г. Кальман, В. М. Киричко, О. М. Литвак, М. І. Мельник, А. М. Михненко, Є. В. Невмержицький, М. І. Хавронюк. Проблема протидії корупції у сфері спорту досліджувалася у працях К. П. Задоя, О. В. Кришевич, А. В. Савченка, Ю. В. Гродецького та ін. Варто зауважити, що існуюча динаміка змін до кримінального закону обумовлює потребу його постійного моніторингу та аналізу у тому числі, у питаннях протидії корупційним правопорушенням у спорті.

Метою цієї статті є вивчення окремих аспектів кримінально-правової характеристики складу злочину, передбаченого ст. 369³ Кримінального кодексу України (далі – КК).

Виклад основного матеріалу дослідження. Відмітною рисою ст. 369³ КК є наявність у ній двох самостійних складів злочинів, передбачених у його ч. 1 та ч. 3. Зокрема, у ч. 1 ст. 369³ КК встановлено відповідальність за протиправний вплив на результати офіційних спортивних змагань шляхом підкупу, примушування або підбурювання чи вступу у змову щодо результатів офіційного спортивного змагання. Абсолютний рівень бланкетності ст. 369³ КК вимагає засвоєння положень нормативно-правових актів з інших галузей права, і, першочергово, при з'ясуванні понятійно-категоріального апарату. Як зазначено у ст. 1 Закону України «Про фізичну культуру і спорт», спортивне змагання – це захід, що проводиться організатором спортивних заходів із метою порівняння досягнень спортсменів та визначення переможців відповідно до правил спортивних змагань із видів спорту та затвердженого організатором спортивних заходів положення (регламенту) про ці змагання, що відповідає визначеним центральним органом виконавчої влади, який забезпечує формування державної політики у сфері фізичної культури та спорту, вимогам¹. Спортивні змагання можуть бути неофіційними та офіційними, тобто передбаченими Єдиним календарним планом фізкультурно-оздоровчих та

¹ Про фізичну культуру і спорт: Закон України від 24 грудня 1993 р. № 3808-ХІІ (з наступними змінами і доповненнями; в редакції Закону № 1724-VI від 17.11.2009). Дата оновлення: 15 березня 2018 р. URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/3808-12> (дата звернення: 17.03.2018).

спортивних заходів України, які проводяться уповноваженими організаторами спортивних змагань із метою визначення переможців згідно з правилами спортивних змагань для відповідного виду спорту, визнаного в Україні, та положенням (регламентом) про це змагання².

У законі до числа корупційних правопорушень, що впливають на результати офіційних спортивних змагань, віднесено вчинення хоча б одного з таких діянь: 1) підкуп спортсменів, осіб допоміжного спортивного персоналу, які беруть участь у спортивному змаганні, посадових осіб у сфері спорту, примушування або підбурювання їх до таких діянь чи вступання з ними у змову стосовно результату офіційного спортивного змагання (договірного поєдинку) або стосовно надання ними ексклюзивної спортивної інформації; 2) отримання спортсменами, особами допоміжного спортивного персоналу, які беруть участь у спортивному змаганні, посадовими особами у сфері спорту грошей, цінних паперів, іншого майна, користування послугами майнового характеру, отримання інших вигод і переваг, чи несанкціонованого використання ними ексклюзивної спортивної інформації³.

Щодо кваліфікуючих ознак складу злочину, передбаченого ч. 1 ст. 369³ КК, то ними виступає повторність та вчинення вищезгаданих дій щодо офіційних спортивних змагань неповнолітніх⁴. Під офіційними спортивними змаганнями неповнолітніх слід розуміти такі офіційні спортивні змагання, у яких беруть участь виключно спортсмени, що не досягли 18 років. Щодо змісту ознаки повторності, вона визначається ч. 1 ст. 32 КК. Хоча ця кваліфікуюча ознака «прив'язана» лише до поведінки, описаної у ч. 2 ст. 369³ КК, остання, з огляду на зміст ч. 1 ст. 32 КК, має визнаватись вчиненою повторно

² Про запобігання впливу корупційних правопорушень на результати офіційних спортивних змагань: Закон України від 3 листопада 2015 р. № 743-VIII. Дата оновлення: 15 березня 2018 р. URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/743-19/paran141#n141> (дата звернення: 17.03.2018).

³ Там само.

⁴ Задоя К. П. Науково-практичний коментар до статті 369³ Кримінального кодексу України «Противправний вплив на результати офіційних спортивних змагань». Дата оновлення: 12 березня 2018 р. URL: <http://lclaw.knu.ua/index.php/item/219-naukovo-praktychnyy-komentar-do-statti-369-3-kryminalnoho-kodeksu-ukrayiny-protupravnyu-vplyv-na-rezultaty-ofitsinykh-sportyvnykh-zmahhan-zadoia-k-p> (дата звернення: 12.03.2018).

й у випадку, якщо їй передувало вчинення злочину, передбаченого ч. 1 ст. 369³ КК⁵.

Підкуп спортсмена, особи допоміжного спортивного персоналу, яка бере участь у спортивному змаганні, посадової особи у сфері спорту кваліфікується лише за відповідною частиною статті 369³ КК та не потребує додаткової оцінки. Якщо вплив на результати офіційних спортивних змагань, вчинений шляхом примушування, полягав в умисному завданні потерпілому тілесних ушкоджень, погрозі вбивством чи інших діяннях, які в поєднанні з відповідними обставинами, утворюють склад злочину іншого виду, скоєне слід кваліфікувати за правилами сукупності злочинів.

Як слушно зауважує О. С. Бондаренко, законодавче обмеження щодо можливості застосування повторності лише для ч. 1 ст. 369³ КК є необґрунтованим, оскільки виключається можливість застосування повторності до ч. 3 ст. 369³ КК, яка містить абсолютно самостійний склад злочину. Особлива увага законодавця до неправомірного впливу на результати офіційних спортивних змагань саме неповнолітніх є цілком виправданою, оскільки Закон України «Про охорону дитинства» визначає охорону дитинства в Україні як стратегічний загальнонаціональний пріоритет, одним із аспектів якого названо всебічний розвиток дитини, складовою частиною якого, зокрема, є фізична культура і спорт. Тому неправомірний вплив у цій сфері є вкрай згубним на формування молоді особистості⁶. Отже, розкриття кваліфікуючих ознак злочину, передбаченого ч. 1 ст. 369³ та ч. 2 ст. 369³ КК, є досить обмеженим.

Із суб'єктивної сторони аналізований склад злочину характеризується прямим умислом та спеціальною метою одержання неправомірної вигоди для себе чи третьої особи. На думку О. С. Бондаренка «одержанням» необхідно вважати як отримання майна чи коштів у власність, так і отримання в корис-

⁵ Задоєв К. П. Науково-практичний коментар до статті 369³ Кримінального кодексу України «Протиправний вплив на результати офіційних спортивних змагань».

⁶ Бондаренко О. С. Протиправний вплив на результати офіційних спортивних змагань: кримінально-правова характеристика. Дата оновлення: 10 березня 2018 р. URL: http://pravoisuspilstvo.org.ua/archive/2017/1_2017/part_1/39.pdf (дата звернення: 12.03.2018).

тування (постійне та тимчасове), оскільки навіть отримавши лише правомочності володіння та користування, суб'єкт злочину може одержати для себе певний зиск. Окрім того, науковий інтерес, безперечно, становить і тлумачення поняття «третя особа», якою слід вважати як фізичну, так і юридичну особу⁷.

Кримінально-правовий інтерес викликає також з'ясування ознак діяння, передбаченого ч. 3 ст. 369³ КК, що виражається в порушенні заборони розміщення ставок на спорт, пов'язаних з маніпулюванням офіційним спортивним змаганням з одержанням в результаті цього неправомірної вигоди для себе або інших осіб у розмірі, що перевищує двадцять прожиткових мінімумів для працездатних осіб.

Насамперед порушення заборони розміщення ставок на спорт як вид злочину, відповідальність за який передбачена ч. 3 ст. 369³ КК, слід відмежовувати від адміністративного правопорушення, складу якого передбачено ст. 172-9-1 Кодексу України про адміністративні правопорушення («Порушення заборони розміщення ставок на спорт, пов'язаних з маніпулюванням офіційним спортивним змаганням»). Критерієм розмежування є розмір одержаної від розміщення ставок неправомірної вигоди – за умови, що він не перевищує двадцяти мінімальних зарплат, скоєне слід кваліфікувати як адміністративний проступок⁸.

Водночас неоднозначним є поняття «ставки на спорт», оскільки з огляду на юридичний зміст цього поняття відповідальність за вчинення порушення, передбаченого ч. 3 ст. 369³ КК, настає з моменту розміщення ставок, які пов'язані з маніпулюванням офіційним спортивним змаганням, а відповідальність згідно зі ст. 172-9-1 Кодексу України про адміністративні правопорушення настає за порушення заборони розміщення ставок на спорт заінтересо-

⁷ Бондаренко О. С. Протиправний вплив на результати офіційних спортивних змагань: кримінально-правова характеристика.

⁸ Задоя К. П. Науково-практичний коментар до статті 369³ Кримінального кодексу України «Протиправний вплив на результати офіційних спортивних змагань».

ваними сторонами офіційного спортивного змагання, що теж дозволяє нам розрізняти ці два делікти.

Поняття «ставки на спорт» розкривається у ст. 1 Закону, відповідно до якої ставками на спорт є будь-яке парі із залученням грошових ставок в очікуванні виграшу у грошовому вираженні з урахуванням майбутнього і невідомого перебігу подій, пов'язаних із офіційним спортивним змаганням та його результатами⁹.

Об'єктивна сторона цього діяння полягає у порушенні заборони розміщення ставок на спорт, пов'язаних із маніпулюванням офіційним спортивним змаганням. Під порушенням заборони розміщення ставок на спорт необхідно розуміти розміщення суб'єктом злочину ставок на спорт саме у тому офіційному спортивному змаганні, в якому він безпосередньо бере участь або його команда. Маніпулюванням в офіційному спортивному змаганні є умисне вчинення корупційного правопорушення, спрямованого на некоректні зміни ходу спортивного змагання чи його результату шляхом повного або часткового виключення непередбачуваного характеру змагань і досягнення наперед визначеного їх наслідку, з метою отримання будь-якої неправомірної вигоди для себе або для інших¹⁰. Злочин у цій формі вчиняється виключно з прямим умислом.

Що стосується суб'єкта злочину, передбаченого частинами 1–3 ст. 369³ КК, згідно з приміткою до неї суб'єктом правопорушень у цій статті є особи, зазначені в ч. 2 ст. 17 Закону України «Про запобігання впливу корупційних правопорушень на результати офіційних спортивних змагань» (надалі по тексті – Закон). Суб'єктами відповідальності за корупційні правопорушення, що впливають на результати офіційних спортивних змагань, виступають особи, зазначені в ч. 3 ст. 6 цього Закону, які вчинили корупційне правопорушення;

⁹ Про запобігання впливу корупційних правопорушень на результати офіційних спортивних змагань: Закон України від 3 листопада 2015 р. № 743-VIII. Дата оновлення: 15 березня 2018 р. URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/743-19/paran141#n141> (дата звернення: 17.03.2018).

¹⁰ Там само.

особи, які порушили заборону, встановлену в ч. 4 ст. 8 цього Закону; особи, які примушували чи підбурювали цих суб'єктів до правопорушень або вступили з ними у змову. Відповідно у науці виділяють три групи суб'єктів досліджуваного злочину¹¹.

У частині 3 ст. 6 цього Закону, яка має назву «Правила чесної гри (Fair Play)», зазначено, що спортсмени, особи допоміжного спортивного персоналу, які беруть участь у спортивному змаганні, посадові особи у сфері спорту повинні сумлінно виконувати свої спортивні, професійні та службові обов'язки, не допускати зловживань ними, не розголошувати і не використовувати в інший спосіб ексклюзивну спортивну інформацію, крім випадків, встановлених законом, утримуватися від виконання неправомірних рішень чи вказівок керівництва та від задоволення пропозицій інших осіб, що можуть протиправно вплинути на хід або результати офіційних спортивних змагань.

Системний аналіз положень чинного законодавства дає можливість виокремити такі категорії суб'єктного складу злочину, встановленого у ст. 369³ КК:

1) спеціальний суб'єкт злочину – фізична осудна особа, якій до вчинення злочину виповнилося шістнадцять років, і яка відповідно до Закону України «Про запобігання впливу корупційних правопорушень на результати офіційних спортивних змагань», є: 1.1) спортсменом, тобто фізичною особою, яка систематично займається певним видом (видами) спорту, визнаним в Україні, та бере участь у спортивних заходах; 1.2) особою допоміжного спортивного персоналу, яка бере участь у спортивному змаганні (тренери, наставники агенти, працівники команди, офіційні її особи, медики тощо. Цей перелік не є вичерпним, що дає можливість підтвердити «статус» будь-якої іншої, крім вказаних, особи, як допоміжного спортивного персоналу, основ-

¹¹ Гродецький Ю. В. Неправомірна вигода як ознака злочинів, передбачених статтею 369³ Кримінального кодексу України. *Кримінально-правові та кримінологічні засади протидії корупції*: зб. матеріалів IV міжнародної наук.-практ. конф. (15 квіт. 2016 р., м. Харків). Харків: нац. ун-т внутр. справ; Кримінологічна асоціація України. Харків, 2016. С. 54–57; Гродецький Ю. В. Спортсмени як суб'єкти злочинів, що передбачені ст. 369³ КК. *Протидія злочинності в Україні: кримінально-правові та кримінологічні аспекти*: матер. Всеукр. наук.-практ. семінару (м. Миколаїв, 26 травн. 2016 р.); упоряд. д. ю. н., доц. Є. О. Письменський. Миколаїв: Луган. держ. ун-т внутр. справ ім. Е. О. Дідоренка, 2016. С. 42–45.

ними функціями якого виступає обслуговування спортсменів у процесі підготовки чи безпосередньої участі у змаганнях); 1.3) посадовою особою у сфері спорту (власники, акціонери, керівники чи працівники юридичної особи, яка організовує і сприяє спортивним змаганням, а також особи, уповноважені на проведення офіційного спортивного змагання; керівники і працівники міжнародної спортивної організації, інших компетентних спортивних організацій, що визнають змагання); 1.4) особою (спортсменом, особою допоміжного спортивного персоналу, які беруть участь у спортивному змаганні, посадовою особою у сфері спорту), яка порушила заборону розміщування ставок на спорт щодо результатів офіційного спортивного змагання, у якому вони або їхня команда беруть участь;

2) загальний суб'єкт злочину – фізична осудна особа, якій до вчинення злочину виповнилося шістнадцять років, що примушувала чи підбурювала спортсменів, осіб допоміжного спортивного персоналу, які беруть участь у спортивному змаганні, посадових осіб у сфері спорту до правопорушень або вступили з ними у змову з метою протиправного впливу на результати офіційних спортивних змагань¹².

Суб'єкт одержання неправомірної вигоди для себе чи для третьої особи внаслідок впливу на результати офіційних спортивних змагань володіє загальними ознаками суб'єкта злочину. Дії спортсмена, особи допоміжного спортивного персоналу, яка бере участь у спортивному змаганні, або посадової особи у сфері спорту, що вчинили вплив на результати офіційних спортивних змагань шляхом пасивного підкупу, не потребують додаткової оцінки ще й як одержання неправомірної вигоди для себе.

Висновки. 1. Зважаючи на наявну недосконалість законодавчої конструкції норми ст. 369³ КК, необхідно доповнити її такими кваліфікуючими ознаками: діяння, передбачені частиною першою або другою цієї статті, вчи-

¹²Гродецький Ю. В. Неправомірна вигода як ознака злочинів, передбачених статтею 369³ Кримінального кодексу України. С. 54–57.

нені за попередньою змовою групою осіб, та діяння, передбачені частиною першою або другою цієї статті, предметом яких була неправомірنا вигода у великому розмірі, особливо великому розмірі.

2. На цей час під протиправним впливом на результати офіційних спортивних змагань шляхом підкупу слід розуміти лише надання та отримання неправомірної вигоди. У зв'язку з цим доцільно було б встановити у розглядуваній статті кримінальну відповідальність за пропозицію надання неправомірної вигоди, обіцянку надання неправомірної вигоди, прийняття пропозиції неправомірної вигоди, прийняття обіцянки неправомірної вигоди.

Список використаних джерел

1. Бондаренко О. С. Протиправний вплив на результати офіційних спортивних змагань: кримінально-правова характеристика. Дата оновлення: 10 березня 2018 р. URL: http://pravoisuspilstvo.org.ua/archive/2017/1_2017/part_1/39.pdf (дата звернення: 12.03.2018).

2. Гродецький Ю. В. Неправомірна вигода як ознака злочинів, передбачених статтею 369³ Кримінального кодексу України. *Кримінально-правові та кримінологічні засади протидії корупції*: зб. матеріалів IV міжнародної наук.-практ. конф. (15 квіт. 2016 р., м. Харків). Харків: нац. ун-т внутр. справ; Кримінологічна асоціація України. Харків, 2016. С. 54–57.

3. Гродецький Ю. В. Спортсмени як суб'єкти злочинів, що передбачені ст. 369³ КК. *Протидія злочинності в Україні: кримінально-правові та кримінологічні аспекти*: матер. Всеукр. наук.-практ. семінару (м. Миколаїв, 26 травн. 2016 р.); упоряд. д. ю. н., доц. Є. О. Письменський. Миколаїв: Луган. держ. ун-т внутр. справ ім. Е. О. Дідоренка, 2016. С. 42–45.

4. Задоя К. П. Науково-практичний коментар до статті 369³ Кримінального кодексу України «Протиправний вплив на результати офіційних спортивних змагань» Дата оновлення: 12 березня 2018 р. URL: <http://lcslaw.knu.ua/index.php/item/219-naukovo-praktychnyy-komentar-do-statti-369-3-kryminalnoho-kodeksu-ukrayiny-protupravnyy-vplyv-na-rezultaty-ofitsiynykh-sportyvnykh-zmahanzadoia-k-p> (дата звернення: 12.03.2018).

5. Про запобігання впливу корупційних правопорушень на результати офіційних спортивних змагань: Закон України від 3 листопада 2015 р. № 743-VIII. Дата оновлення: 15 березня 2018 р. URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/743-19/paran141#n141> (дата звернення: 17.03.2018).

б. Про фізичну культуру і спорт: Закон України від 24 грудня 1993 р. № 3808-ХІІ (з наступними змінами і доповненнями; в редакції Закону № 1724-VI від 17.11.2009). Дата оновлення: 15 березня 2018 р. URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/3808-12> (дата звернення: 17.03.2018).

Старка А. Б. Отдельные аспекты уголовно-правовой характеристики состава преступления, предусмотренного ст. 369³ УК Украины

В статье освещаются объективные и субъективные признаки состава преступления, предусмотренного ст. 369³ УК Украины. Обоснована целесообразность внесения изменений в ст. 369³ УК Украины.

Ключевые слова: *официальные спортивные соревнования, неправомерная выгода, коррупция в спорте, ставки на спорт.*

Starka A. B. Some aspects of criminal legal characteristic of the offense under the Art. 369³ of the Criminal Code of Ukraine

The article covers objective and subjective characteristics of corpus delicti, provided by the Art. 369³ of the Criminal Code of Ukraine. The expediency of amending the Art. 369³ of the Criminal Code of Ukraine is substantiated.

Key words: *official sports, undue advantage, corruption in sport, sports betting.*